

Julkaisemme nyt ensi kerran Elias Lönnrotin Koillismaalta muistiin kirjoittaman, A.Vipusen laulaman runon. Muistitiedon mukaan runonkerääjä oli onnistuneelta keruumatkaltaan palatessaan tavannut Jaamantiellä Jokijärven isäntiä. Siinä oli nappailtu yksissä tuumin ainakin kohtuullisesti rukihiesta maakeittoa. Runo oli tässä yhteydessä pudonnut Eliaksen tuohikontista ja jäänyt näin pois kaikista Kalevalan tähänastisista painoksista. Joku aikalainen oli löytänyt käsikirjoituksen ja piilottanut sen kelohongan onteen Taivalkosken erämaassa.

Onnellisten sattumien kautta tallenteet pysyivät piilossaan aina meidän päiviimme saakka. Säilyminen näin pitkään on sinänsä suuri ihme. Kerrotaan muun muassa kuulun taivalkoskelaisen pyytömiehen Aate Härmän savustaneen hongan juurelle tehdyn nuotion avulla onteen piiloutuneen raanakkonäädän ulos kolostaan. Kohtuullisen hyvin säilynyt kätkö paljastui vasta paikallisten tervamiesten repiessä vanhaa tervaskantoa juuriltaan keitoksiaan varten. Runo oikaisee aikaisemman harhakäsityksen, että esi-isämme olisivat talvella lykkineet vain lylyä. Lisäksi runo paljastaa, että heidän viestivälineensä olivat kehittyneempiä kuin tähän saakka on uskottu.

Taivalkoskella Kalevalan päivänä

28.helmikuuta 1999

julkaisutoimikunta

Lapin kosija

Siellä vieraili Vipunen,
vävytteli Väinämöinen,
asustellen aikojansa
uudessa Uvantolassa,
terhenisessä talossa,
tuolla niemen tutkaimella.

Väinöä vähän nolotti
olonsa varavälynä.
Tyttö tyhjiä puheli,
kävi tyyli tympeäksi
miehiänsä mittaillessa.
Akat ilkkui, naiset nauroi:
Ymmärtääkö yhtikänsä
alla aisojen asuvan,
miesten mielensä mukaisten,
komiampien kosijain.

Väinö vanha vain sivusta
kummissansa katselevi,
pitkän aikaa ihmetteli,
puheitansa punniskeli,
vuoroansa varroskeli.
Tuumiskeli tuskaisena,
kärtytisänä käyskenteli,
huusi ilmaan suuren huudon,
sanan taivaalle saneli:

Viisi vuotta halli haukkui,
Musti tyhjiä murisi,
tyhjän kuusen kannokolla,
tyhjän koivun konkelolla,
taisi hourata horisko
hajuille jo haihtuneille,
lentäneille lintusille,
oraville ollehille.

Sateenkaarta kai tavoitti,
haukkui kuuta taivahalta,
tähtösiä tuikkivia,
Otavaista olletikkin,
aurinkoa ainokaista.

Kyllästyi kylän pitoihin,
entiseen olotilaansa,
arveli ajattelevi:

Pienet piirini hajotan,
hiukan lääniä levitän.

Meni kelkkakauppiaalle,
sanoi orhin ostavansa
Visakortin vinkumatta,
ilman vekselivetoa.

Kauppi kahta tarjotteli:
Kiitu on tiellä terhakkaampi,
kieräjäällä kulkevampi,
Lynksi hangessa parempi,
umpitiellä uljahampi,
ota niistä jompikumpi.

Mies kokeili kumpaistakin,
tarpeitansa tutkiskeli,
arveli Lapin latuja,
Lynksiin päätyi päätelmänsä.
Kertoo jo kotiväelle
kohta Lappiin lähtevänsä,
Pohjolahan painuvansa,
emäntäistä etsimähän
pikisilmien pariin.

Jos ei lähtisikään neito
kyytiin pulkkansa punaisen,
viikon, kaksi viihdyttäisi,
sängyllä supattelisi,
laverilla laakealla,
sammalpatjalla somalla,
porontaljalla pitäisi,
Otson karvapeittehellä.

Kännykästä katsahtaapi
saamansa salanumeron,
sanoo kohta saapuvansa
kelkallansa kiiltävällä
neidon kuuluhun kotahan,
taaimmalle tunturille.

Kovasti varoitti vaari,
muori varsin muistutteli,
mietti mielen puuttumista,
moneen kertaan moitiskeli,
käski katsomaan kylältä,

vilkuilemaan vieriltänsä.

Väinö vastata yritti:
aina on akoilla ollut
turmia joka turulla,
surmia joka salolla,
joka suohon sortajia.

Väinämö, väkevä poika,
iski tulta silmistänsä,
kipenöitä kiukustansa,
Lynksin tuikkasi tulille
narua nykäisemättä,
rimiiriä riuhtomatta,
starttia tapaillematta.

Liu'utteli, luukutteli,
Järven jäisillä selillä,
sekä kautta kannaksien,
Pohjolan pitkälle joelle,
Lapin laajan laitamalle.
Taivaan soihdut tietä näytti,
Pohjantähti polkujansa,
jalas juoksi, tie eteni,
rannat vanhasti vilisi.
Lynksi lauloi lystikkäästi,
rotaksi ylen rohisi.

Eipä ehtinyt etäälle,
kovin kauaksi kerennyt,
kun suksi sulahan suikki
Angelin alavesillä,
muinaisella Muttuksella.

Arveli, ajattelikin,
siinä vanha Väinämöinen,

Kalevan kuuluisa isäntä:
Tästä pääsen mä ylitse
vallan kengän kastumatta,
ilman kuita kiertämättä.

Venytteli vaijereita,
hanat avasi ammollensa,
pani turpot tuulemahan,
moottoria möyräytti,
tela vatkas, suksi liirsi,
aallot sorjasti sopotti.

Karahti kivehen kelkka,
eli hauin hartioihin,
saksojen sotaromuihin,
joen syöveriin sukelti,
alle aaltojen asettui.

Väinö hylkäs hyisen orhin,
viskautui veden varahan.
Arveli, ajattelikin:
Venonen vesille luotu,
kelkka jäille kantaville,
taikka hangille hyville.

Lynksi laulunsa lopetti,
kiukkupäisen kiiruhunsa,
mainetöihin matkaamisen.
Hiljeni kepeä kelkka,
kovin nuorena nukahti,
ajon päälle anhittoman.

Varsin nuori Väinämöinen
lähti sormet soutimina
kohti luotoa lumista,
avovirran vieruksella,

kosken pyörteessä kovassa.
Poikkivirtaan viiletti,
voimat siinä jo hupeni,
veri hyytyi hyhmäveessä,
hurme suonissa sakeni.
Kohta kiipesi kivelle
viimeisillä voimillansa.
Kiitti Ahtia avusta,
äitiänsä Aallotarta,
Ukkoa unohtamatta.

Ei oo vielä seikka selvä,
eessä on ankia asia:
Kivi kylmä, tuuli tuima,
pakkanen pahenemassa,
tunsi housuissa holotnan,
pahoin parran paatuvaksi.

Kännykän kirous

Kaiveli jo kännykkäänsä
kylmenneillä koittimilla
häätäsoiton soittaaksensa,
anellaksensa apua.
Onkin virtaa yllin kyllin,
aika paljon patteria,
vaan on serverit sekaisin,
piipittävät pillojansa,
huutelevat herjojansa,
yhteyttä ei yritä.

Vaka vanha Väinämöinen
tunsi jo tuhon tulevan,
ilmaan heitti herjan suuren:
voi sun saappahan tekijät,
huussipehmon pyörittäjät,
Hälläpyörän hämmentäjät,
jopa laitteen laadittekin,
kokositte kelvottoman,

soittimen sananalaisen,
kun ei kestä keuhkot vettä,
kastuvat kalut sisältä.

Viskasi vihapitonsa,
sisuissansa singautti,
kauas lensi kaarellansa
kalahaudan kaltahalle,
syvä lle sylen usean.
Vielä huikkasi perähän:
Siinä siiat soittakaatte,
vetehiset veivatkaatte
Vempaimella Väinämöisen,
kännykällä Kätkäläisen.
Veessä on väkeä paljon,
ei isommin soittimia.

Itse kohta ihmetteli,
oudoksui olotilaansa,
kurjuuttansa kummasteli
turjan tuulen tuiskehessa,
säässä säälimättömässä,
jälle matkaa mailimäärin,
rapiammin rannikolle.

Veti ilmaa keukohinsa,
kuului uudempi ulina,
möly kaiketi kamala,
huuti kun veljet Viertolassa,
härkien hätäpaossa,
paadella kovin pahalla,
Hornan herran heittämällä.
Kuuset vaaralla vapisi,
tyville tykyt putosi,
sudet suolla säikähteli,
pesäkarhut pillastuivat
Väinön suuta vääntäessä,
Kalevaisen karjuessa,
ison miehen itkiessä.

Suuttui kai jo sulhasiinsa,
kai väsyi jo viejihinsä
Uvantolan ainokainen,
tytär niemen terhenisen.
Kyseli kylän väeltä:
mihin on mennyt Väinämöinen,
kunne kulkenut, ketale?

Telefoonin tempaisevi,
kyseleepi kännykkätä
miehen Lappiin lähtenehen.
Yrittelee yhteyttä.
Kyse kaappiin käännettihin,
vastasi vakio ääni:
Sanele tähän sanasi,
puhu suusi puhtahaksi
äännimerkin kuultuasi.

Väinämön pelastuminen

Neito niemen terhenisen
tuntojansa tutkiskeli:
Teinkö väärin Väinämölle
Lappihin sen laittaessa,
karkottaissa kartanolta?

Kohta nousi jo mäelle,
vaaran vaskisen laelle,
sinne antennit asetti,
tarkennetut taivaanpeilit.
Ne oli tehty tarpeesehen
kotoisilla konsteillansa,
emon entisen avulla,
muorin vanhan muisteloilla,
Halli vainaan haistimista,
Hiitten hirven kuulimista,
villikissan viiksen päistä,
ilman Oulun oppineita,
komponentteja Korean.

Näkee Väinön näin elävän,
asustavan ankeasti,
joen kuivalla kivellä,
Lapin pitkillä perillä,
pahaisessa pakkasessa,
tuiskussa tihenevässä.

Aivan tuota auttaaksensa
kokon kutsuvi komean,
Sepen ilmaan ennättävän,
pilvet viiltäin vispilöivän,
oitis Lappihin osaavan.
Itse lähtee oppahaksi
hätähoidon antamahan.

Lenteli, leluttelevi
pitkin teitä pilvisiä,
kautta Pohjolan pimiän.

Kokko, tuo komea lintu
Väinön löytikin kiveltä
väkevällä vaistollansa
taikka tutkan tarkkuudella.
Kovin on kynnet kylmenneinä,
sekä parta paatuneena,
ääni suuri särkyneenä,
takki jäähän jäätyneenä,
kypäräräinen kallellansa.

Väinön koppasi korihin,
loihe kohta lentämähän
pois päin Pohjolan periltä.
Tuossa tutki saalistansa,
varovasti virvotteli,
sormin herkin hieroskeli.
Vietiin Väinämö väsynyt
kuuman saunan lautehille
Turkin tuoksujen sekahan,

Valovuoren vierustalle,
laitaisemmassa Lapissa.
Laittoi piiat pikkaraiset
ylevimmän yrttikylvyn.

Siinä suonensa sulivat
sekä kynnet kylmennehet,
Udutarten uitellessa,
Keijutarten kestitessä
voimakkailla voitimilla,
tahi taikajuomillansa.

Jo tunsi olon hyväksi,
virotessaan virkahtaavi:
Kiitos teille kyydistänne,
antamastanne avusta,
linnulle niin liidelleelle,
allille myös auttaneelle.

Vaikka suonensa sulivat,
miel on vielä mustaa täynnä,
synkeä sydänverensä,
päässä huolien humina,
uusien ja entistenkin.
Kalliin kelkkani kadotin
syöveriin syvimmän virran.
Muori mahtaa muistutella,
valitella vaimo vanha,
tuhlariksi tuumaella.

Kioskille kiipeäävi
Sirkan siivossa kylässä,
Levin laajan laitamalla.
Telekortin toi esihin.
Vaikka kastui kännykäinen,
kortti kesti kastumisen.

Melko nuori Väinämöinen
sai yhteyden ämmihinsä,
emäntähän ehtoisehen,
Kalevan kuuluhun kylähän,
päivämatkojen perähän.

Muori vastas Väinöllensä:
Anna ahventen ajella,
haukipoikain hurjastella,
kalahautoissa kisata,
möyriä mutavesiä.
Kelkka uusi ostetahan,
käteisellä maksetahan,
vanhoilla kotipioilla,
vaarin vaskimarkkasilla,
tai jo euroilla, ecuilla,
tuskin Ryssän ruplasilla.

Näin muori sanansa virkki,
toiset tarkasti nimesi:

Voi sua poloinen poika,
vähämieli Väinämöinen.
Epäilet emon surevan
kelkkasi katoamista,
kastunutta kännykkääsi.
Enempi suren sinua,
sinun kurja kulkujasi.

Arvelepas itkisinkö,
jos sun kuulen kuolleheksi,
Hornan virtaan hukkuneeksi,
iilien imettäväksi,
nahkiaisten syötäväksi.
Kohta kai tulet kotia.

Miehen paikkaamme paremman,
entistä eheämmäksi,
pintahaavat hautelemme,
synkeät sydänveretkin.

Kuules armahin emoni,
molemmatkin vanhempani,
ei mies matkalta palaja,
kun hepo alta ammutahan.
Lähden Lappihin takaisin.
Naiset ei minulle naura,
ikenillään irvistele,
kun tulin pakenemalla.

Vaimo vanha vastusteli:
Miksi Lappihin menisit,
tuol'on mieleinen miniä
terheniemen tutkaimella,
meren meuruisen takana,
missä muinoin matkaelit,
takavuodet tallustelit.

Tuttu oisi turvaisampi,
Lapin naista laatusampi.
Kajavina kaakottavat,
Lapin tiirat tirskuttavat,
pikisilmät pikkaraiset,
naljasilmät, nalkuttajat.

Väinö vastas vaimeasti:
Tavat taisi toiset olla
urohilla entisillä.
Tukasta tupaan vetivät,
tappelijan taltuttivat.
Vä'in ei tukasta tuoda
tämän päivän tyttösiä.
Tuskin reuhdotaan rekihin
hi'uksistansa hyvistä,

kukkeasta kuontalosta.

Ellei ne sovulla suostu,
rekeen itse istahtaisin,
itse autoon asteleisin.
Kotonansa kasvakohon,
merimaissa meltatkohon.
Pirkat vieköhöt veroina,
orjaksensa ottakohot.

Tähän loppuu laulu pitkä.
Säkeistäjä sammahteli,
värssyn laatija lopahti,
ainakin päiväksi, pariaksi,
taikka viikon vierimälle.
Hiukan päättäni parannan,
tuumijainta tuulettelen.